

DAGANG JAWA WONTEN ING PEKEN WATES KABUPATEN KULON PROGO YOGYAKARTA

JAVANESE TRADE IN WATES MARKET, KULON PROGO REGENCY YOGYAKARTA

Dening: Al Fianita Fauziah, Prodi Pendidikan Bahasa Jawa, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta

Sarining Panaliten

Panaliten menika gadhah ancas ngandharaken proses dagang tradisional ingkang kalampahan wonten ing Peken Wates Kabupaten Kulon Progo. Panaliten menika ngrembag ancasing sadean masarakat Jawi wonten ing Peken Wates, tata cara sadene wonten ing Peken Wates, saha jimat lan mantra ingkang dipunginakaken wonten ing proses perdagangan wonten ing Peken Wates Kabupaten Kulon Progo Yogyakarta. Panaliten menika kalebet jinising panaliten *kualitatif* ingkang ngasilaken *data deskriptif*. *Data* panaliten awujud tembung-tembung ingkang tinulis utawi lesan saking pedagang wonten ing Peken Wates Kabupaten Kulon Progo. Caranipun ngempalaken *data mawipengamatan berperan serta* saha *wawancara*. Caranipun *analisis data* ngginakaken *analisis induktif*. Cara ngesahaken *data* ngginakaken *triangulasi sumber* lan *metode* dipundakaken kanthi cara nandhingaken *data* asiling panaliten kaliyan *data* asiling *wawancara* utawi cara anggenipun ngempalaken *data* gandha, ingkang antawisipun arupi *pengamatan*, *pirembagan* lan *analisis dokumen*. Asiling panaliten menika gayut kaliyan ancasing sadene masarakat Jawi, tata cara sadene wonten ing Peken Wates saha jimat lan mantra ingkang dipunginakaken wonten ing proses perdagangan wonten ing Peken Wates Kabupaten Kulon Progo Yogyakarta. Ancasing sadene masarakat Jawi wonten ing panaliten menika sadene dipundadosaken mata pencaharian utama dening para pedagang wonten ing Peken Wates. Cara dagang saha kahanan ingkang dipunlampahi kaliyan pedagang wonten ing Peken Wates menika nedahaken bilih Peken Wates menika saged dipunsebat Peken tradisional. Jimat lan mantra taksih dipunginakaken kaliyan pedagang wonten ing Peken Wates, jimat ingkang dipunginakaken menika awujud *rajab* utawi seratan ingkang saged paring kakiyatan ghaib kangge tiyang ingkang ndamel utawi tiyang ingkang ngginakaken.

Pamijining tembung: dagang tradisional, *rajab*.

Abstract

The objective of this study is to explain the process of traditional commerce in Wates Market, Kulon Progo Regency. This study discusses what is the objective of commerce in Wates Market, how the merchant do the commerce in Wates Market and amulet or incantation that enabled in commerce process at Wates Market Kulon Progo Regency. This study is counted as qualitative reserch that produce descriptive data result. This study data is in the form of words that written or the talk from the merchant at Wates Market, Kulon Progo Regency. The way to collect data in this study is with direct observation and dept interview. The way to analys the data is using inductive analys. The way to validate the data is using source triangulation and metode triangulation undercover with compare the data from the research with data from interview or the way to collect the double data, for example from observation, interview and analys the documents. The result from this study have a relation with the objective of commerce in Wates Market, how the merchant do the commerce in Wates Market and amulet or incantation that enabled in commerce process at Wates Market Kulon Progo Regency. The objective of commerce for Javanesse in this study is that commerce used to be the basic livelihood for the merchant at Wates Market. The way the merchant do the commerce at Wates Market can be said that Wates Market is one of the traditional market in Kulon Progo Regncy. Amulet or incantation still exist and the merchant still using that thing which more known as rajahor the written from someone that believe that the thing have magical power.

PURWAKA

Masyarakat Jawi kalebet masyarakat ingkang sugih kabudayanipun. Kabudayan Jawi taksih dipunestantunaken kanthi sae kaliyan masyarakat saengga kabudayan ingkang dados warisan saking leluhur menika boten ical saking pagesangan masyarakat Jawi. Masyarakat Jawi gadhah ciri-ciri bilih tindak tanduk, tutur wicara, saha penggalhipun wonten ing pagesangan menika ngugemi nilai-nilai budaya Jawi ingkang adiluhung. Saking tumindakipun masyarakat Jawi taksih migunakaken nilai-nilai luhur budaya Jawi kados ta alon-alon waton kelakon, jer basuki mawa bea lan sapanunggalanipun. Penggalhipun masyarakat jawi mujudaken karaharjan, katentreman saha nebihi crah.

Sistem pedamelan wonten ing masyarakat Jawi menika mawarni-warni. Wonten ingkang dados petani, pedagang, *pegawainegeri* lan sapanunggalanipun. Dagang utawi sadean dados salah satunggal perkawis ingkang penting sanget wonten ing kagiyatan *perekonomian* salah satunggaling nagari. Wonten ing salebeting *proses* dagang ingkang dipunlampahi dening masyarakat Jawi menika wonten ingkang taksih ngginakaken proses dagang tradisional. Proses dagang tradisional menika saged dipuntingali saking papan ingkang dipunginakaken supados proses dagang menika saged dipunlampahi utawi saking kadospundi para pedagang menika nglampahaken pasadean.

Peken gadhah ciri khas dados papan ingkang dipunginakaken kangge kagiyatan *transaksi* utawi dol tinuku. Tiyang ingkang mbetahaken barang utawi saged dipunsebat *konsumen* dhateng peken kangge ngawontenaken proses dagang kaliyan

pedagang ingkang wonten ing peken kasebat. Supados peken kasebat saged dipunsebat peken tradisional, salah satunggalipun kedah wontenipun proses *tawarmenawar* utawi awis-awisan ingkang dipunlampahi kaliyan para pedagang kaliyan *pembeli*-nipun. Peken ingkang dados papan para pedagang nawaraken daganganipun ugi dados sarana *persaingan* para pedagang kangge narik minat tiyang sanes supados nglarisi daganganipun. Saking cara-cara ingkang dipunginakaken kaliyan pedagang menika wonten mapintn-pinten pedagang ingkang ngginakaken cara ingkang kirang trep, salah satunggalipun ngginakaken jimat supados daganganipun saged laris.

Panaliti badhe mangertosi kados pundi sistem dagang ingkang dipunlampahi kaliyan masyarakat Jawi ingkang wonten ing Peken Wates Kabupaten Kulon Progo menika dipuntingali saking ancas saha caranipun perdagangan wonten ing wilayah kasebat dipunlampahaken.

GEGARAN TEORI

Kabudayan menika mujudaken sedaya *sistemgagasan*, tumindak saha asiling pakaryaning manungsa ingkang sampun dados gadhahipun masyarakat. Miturut Koentjaraningrat (1994:9) *kebudayaan adalah keseluruhan gagasan dan karya manusia yang harus dibiasakannya dengan cara belajar, beserta keseluruhannya dari hasil budi dan karyanya itu.*

Budaya ingkang dipuntegesaken kanthi wiyar menika saged dipunanggep dados ngelmu saha nilai-nilai ingkang dipunwarisaken saking tiyang sepuh kangge tiyang enem wonten ing *kelompoksosial*. Kabudayan menika tindak tanduk ingkang dipunsinaoni. Kabudayan boten wonten

kaitanipun kaliyan *transmisibiologis* utawi saged dipunbedakaken *perilaku* budaya manungsa kaliyan *primat* sanesipun saking tindak tanduk ingkang mesthi dipunlampahi kaliyan *naluri*.

Sistemmatapencaharian utawi sistem pedamelan inggih menika cara ingkang dipunlampahi kaliyan sekelompok tiyang wonten ing kagiyatan sedina-dinanipun kangge usaha nyekapi kabutuhanipun saha dados pokok anggenipun nglampahi pagesanganipun piyambak.

Salah satunggaling bidang kajian wonten ing *antropologisosial* ingkang musataken studi ing babagan *gejalaekonomi* ingkang dipunlampahi kaliyan masarakat inggih menika *AntropologiEkonomi*. Menawi *ekonomi* menika kaitanipun kaliyan prinsip-prinsip ngginakaken *sumberdaya* kanthi umum, *antropologiekonomi* kaitanipun kaliyan *hubungansosial* ingkang trep, cara khusus kadospundi prinsip-prinsip menika dipunlampahi wonten ing kahanan sosial sakmenika.

Dagang inggih menika kagiyatan ekonomi ingkang nggayutaken antawisipun para *produsen* lan *konsumen*. Minangka kagiyatan *distribusi*, dagang *menjaminperedaran*, *penyerahan*, saha ngawontenaken barang mawi *mekanismepasar*. Pasar inggih menika papan anggenipun pedagang kaliyan *pembeli* kangge nglampahaken *transaksi jual beli* barang utawi jasa. Miturut *ilmu ekonomi*, peken inggih wonten gayutanipun kaliyan kagiyatan ingkang dipuntindakaken sanes kaliyan papanipun. Stanton ngandharaken bilih pangertosan menika langkung wiyar. Pasar ditegesi tiyang ingkang gadhah kekeperan supados saged puas, arta kangge blanja lan kekeperan kangge mbanjakaken artanipun.

Pasar tradisional inggih menika pasar ingkang anggenipun nglampahaken sipatipun tradisional, papan kangge penjual saha pembeli nglampahaken transaksi dol tinuku barang utawi jasa, wontenipun *kesepakatanharga* lan wontenipun *transaksi* saksampunipun nglampahaken *prosestawarmenawarharga* utawi awis-awisan.

Peken Wates Kabupaten Kulon Progo inggih menika salah satunggaling peken tradisional utawi peken negeri ingkang papanipun wonten ing Kabupaten Kulon Progo ingkang saged dipunginakaken dados sarana perdagangan. Peken menika bikakipun saben dinten. Gunggungipun los wonten ing Peken Wates menika 951 kapling, menawi kiosipun wonten 185.

Jimat utawi saged dipunsebat azimat inggih menika salah satunggaling benda utawi sejenisipun ingkang disakralkan kaliyan tiyang ingkang ndamel utawi tiyang ingkang ngginakaken. Rajah inggih menika seratan-seratan ingkang ngandhut *energi* ghaib, menawi ngginakaken kagiyatan ghaib menika rajah kasebat saged paring pengaruh dening kahanan lingkungan sakiwa-tengenipun. Seratan rajah saged mawi bentuk angka, huruf, sandi, simbol saha gambar. Seratan rajah boten sami kaliyan seratan-seratan ingkang limrah wonten ing pagesangan menika.

CARA PANALITEN

Panaliten menika kalebet jinising panaliten *kualitatif*. Panaliten *kualitatif* minangka *prosedur* panaliten ingkang ngasilaken data *deskriptif*. Dados panaliten menika dipuntindakaken kanthi

langsung ing papan ingkang badhe dipunteliti kangge ngasilaken data *deskriptif*. Wonten ing panaliten menika informasi ingkang dipunpendhet kanthi ngawontenaken panaliten langsung lan wawan pirembagan (*wawancara*), saengga panaliti kedah langsung wonten ing papan ingkang dipunteliti kangge mendhet data-data ingkang dipunkajengaken.

Inkang dados sumber data panaliten menika *informan*, ateges tiyang-tiyang ingkang dados pedagang wonten ing Peken Wates. Caranipun manggihaken *informan* wonten ing panaliten menika migunakaken *teknikpurposive*. *Informan-informan* kasebat mujudaken tiyang-tiyang ingkang gadhah informasi wigati ing salebeting *perdagangan* ingkang dipuntindakaken kaliyan masarakat Jawi. Pedagang wonten ing Peken Wates dipundadosaken *subjek*, amargi tiyang menika minangka tiyang ingkang paham lan mangertos kanthi jangkep babagan *perdagangan* ingkang dipuntindakaken kaliyan masarakat Jawi wonten ing Peken Wates Kabupaten Kulon Progo.

Caranipun ngempalaken data ingkang dipunginakaken wonten ing panaliten menika inggih menika *pengamatanberperanserta* lan *wawancaramendalam*. Anggenipun pados data wonten ing panaliten menika migunakaken satunggaling piranti saperlu kangge mbiyantu pados data ingkang akurat, piranti menika dipunsebat *instrument* panaliten. Inkang dados *instrumen* panaliten inggih menika panaliti piyambak (*Human Instrument*), amargi panaliti ambyur langsung wonten ing proses *perdagangan* ingkang dipunlampahi kaliyan masarakat Jawi wonten ing Peken Wates. Piranti kangge

mbiyantu panaliten inggih menika *kamera foto,voice recorder* saha buku cathetan.

Caranipun nganalisis data ingkang dipunginakaken inggih menika *analisis induktif*, ateges analisis ingkang *spesifik* saking lapangan dipundadosaken *unit-unit* lajeng dipunkategorisasikaken. Analisis induktif induktif dipunginakaken kangge mbiji lan nganalisis data ingkang sampun dipunfokusaken ing panaliten. Lampahing analisis dipunwiwiti kanthi nelaaah data jumbuh kaliyan wosing perkawis ingkang sampun cumawis saking *pengamatan langsung, wawancara mendalam* ingkang sampun dipunserat ing salebeting cathetan lapangan, gambar, foto lan sapanunggalanipun.

Caranipun ngesahaken data dipunginakaken cara *triangulasi*. Cara *triangulasi* ingkang dipunginakaken inggih menika *trianguasisumber* lan *metode*. Wonten ing panaliten menika, *triangulasisumber* dipuntindakaken kanthi nandhingaken menapa ingkang dipunaturaken informan setunggal lan sanesipun ing salebeting pirembagan. Wondene *tekniktriangulasimetode* dipuntindakaken kanthi cara nandhingaken data asiling panaliten kaliyan data asiling *wawancara* utawi cara anggenipun ngempalaken data gandha, ingkang antawisipun arupi *pengamatan, pirembagan* lan *analisisdokumen*.

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

Peken Wates mapan wonten ing dhusun Wetan Pasar, Desa Wates, Kecamatan Wates, Kabupaten Kulon Progo, Yogyakarta. Peken Wates menika dipunbangun wonten ing taun 1930. Jarak Peken Wates kaliyan Kitha

Yogyakarta menika 29,1 km. Wiyaripun lahan ingkang dipuninakaken kangge mbangun Peken Wates inggih menika 8600 m² dene wiyaripun bangunan inggih menika 4600 m². Papan ingkang dipunginakaken kangge mbangun Peken Wates menika miturut status kepemilikan inggih menika kagunganipun Pemerintah Kabupaten Kulon Progo. Peken Wates Kabupaten Kulon Progo menika dipun watesi dening tlatah kados ing ngandhap menika.

- a) Watesipun sisih Ler inggih menika Jalan Kabupaten
- b) Watesipun sisih Kilen inggih menika Tanah Perorangan
- c) Watesipun sisih Kidul inggih menika Jalan Kabupaten
- d) Watesipun sisih Wetan inggih menika Jalan Kabupaten.

Peken Wates kalebet peken ingkang dinten pasaranipun harian, tegesipun Peken Wates menika bikak saben dinten. Sasanesipun pasar harian, Peken Wates ugi dipunginakaken kangge Pasar Pagi ingkang mapan wonten ing ngajengipun peken saha plataran kios wonten ing Peken Wates, bikak ngantos jam setengah 8 enjing, dene Peken Wates menika bikak ngantos jam 5 sonten.

Pedagang ingkang sadean wonten ing Peken Wates menika jinising daganganipun mawarni-warni ananging saperangan ageng pedagang menika nyadeaken bahan-bahan pokok. Pedagang ingkang sadean wonten ing Peken Wates menika boten namung tiyang ingkang papan panggenanipun utawi griyanipun wonten ing

Kitha Wates kemawon. Wonten ugi pedagang ingkang saking tlatah njawi Kitha Wates.

Para pedagang wonten ing pasar pagi menika ugi bayar uang keamanan saha uang kebersihan sami kaliyan para pedagang ingkang sadean wonten ing kios saha los wonten ing salebetipun Peken Wates. Menawi wekdal kangge pasar pagi menika sampun telas, wonten tiyang ingkang kalebet dados pengurus Peken Wates ingkang ngumumaken ngangge radio pasar supados para pedagang pasar pagi menika saged siap-siap gantosan kaliyan pedagang wonten ing Peken Wates. Sasanesipun ngumumaken menawi pasar pagi menika sampun rampun, saben jam 7 enjing radio Peken Wates nyetel tembang ingkang dipunginakaken kangge senam angguk ingkang dados ciri khas Kabupaten Kulon Progo.

Wonten ing wekdal-wekdal tartamtu kados ta HUT Kulon Progo ingkang kaping 65 dinten Setu tanggal 15 Oktober 2016, para pedagang Peken Wates ugi nglampahaken upacara wonten ing ngajeng peken Wates mawi ngginakaken kebaya kaliyan jarik kangge tiyang putri saha sorjan utawi beskap kaliyan jarik kangge tiyang kakung. Wonten ugi pedagang ingkang ngginakaken lurik.

Kangge saperangan ageng masarakat Jawi, dagang dipundadosaken *matapencaharianpokok* utawi *primer* bokbilih wonten ingkang dadosaken dagang menika dados *matapencahariansampingan* utawi *sekunder*. Saperangan ageng pedagang wonten ing Peken Wates menika dadosaken dagang dados *matapencaharianpokok* utawi *primer*. Bokbiih jinising dagangan ingkang dipunsadeaken wonten

ing Peken Wates menika mawarni-warni ananging menika boten dadosaken kahanan wonten ing peken menika boten kondusif kangge *prosesperdagangan*.

Wontenipun toko-toko saha *swalayan* ing sakiwa-tengenipun Peken Wates menika dadosaken Peken Wates ingkang wonten ing wekdal-wekdal tartamtu menika rame tuladhanipun wonten ing sasi siyam saderengipun bada, samenika sepi amargi tiyang menika pindah wonten ing toko utawi *swalayan*.

Salah satunggaling cara supados para langganan menika boten pindah anggenipun tumbas saking Peken Wates, para pedagang menika paring korting regi barang ingkang dipuntumbas saha menawi paring regi dipunpas supados boten prelu nyang-nyangan langkung suwe.

Peken Wates Kabupaten Kulon Progo menika kalebet Peken Tradhisional menawi dipunpirsani saking caraning para pedagang menika ngawontenaken transaksi dol tinuku barang utawi jasa. Wonten ing Peken Wates menika taksih wonten proses tawar-menawar utawi nyang-nyangan supados pedagang saha tiyang ingkang tumbas menika aged ngawontenaken kesepakatan regi saha *transaksi* dol tinuku menika saged kalampahan.

Sasanesipun tawar-menawar, wonten ing Peken Wates menika ugi taksih wonten proses *barter* utawi langkung dipunmangertosi kaliyan masarakat Jawi menika besanan. Besanan utawi barter inggih menika kagiyatan ingkang dipunlampahi arupi ijol-ijolan barang ingkang boten ngginakaken *perantara* awujud arta.

Peken Wates menika saged dipunsebat peken tradhisional dipuntingali saking sarat-sarat supados salah satunggaling papan ingkang dipunginakaken kangge transaksi dol tinuku menika saged dipunsebat peken tradisional miturut Peraturan Presiden Republik Indonesia nomor 112 th 2007, babagan *pembangunan, penataan, saha pembinaan* peken tradisional saking aspek *Aksesibilitas, Kompabilitas saha Fleksibilitas* ananging saking aspek *Ekologis* Peken Wates menika taksih kirang. Kirangipun *lahanhijau* wonten ing lingkungan Peken Wates dados salah satunggaling bab ingkang kedah dipungatosaken kaliyan *pemerintahdaerah* utawi dinas ingkang nangani bab peken-peken wonten ing Kabupaten Kulon Progo.

Rajah menika dipundamel miturut kekeperan tiyang ingkang badhe ngginakaken rajah menika, saengga satunggal rajah kaliyan ssanesipun saged dipuntegesi beda-beda miturut kapitadosaniun piyambak-piyambak. Wonten ing proses dagang menika wonten ugi tiyang ingkang ngginakaken jimat utawi saged ugi awujud rajah. Jimat menika saged awujud seratan utawi benda ingkang dipunraosaken gadhah kasekten saha saged paring perlindungan utawi paring kauntungan dening tiyang ingkang pitados bilih benda kasebat wonten kakiyatan ghaibipun.

Supados salah satunggaling benda menika saged dipundadosaken jimat, kedah sampun dipunparingi mantra saha wonten laku mistik kados pundi ngangsalaken benda kasebat. Mantra inggih menika ragam puisi lisan ingkang bentukipun bebas saha ngawontenaken potensi gadhah kakiyatan ghaib, dene laku mistik inggih

menika proses ritual ingkang dipunlampahi supados saged angsal kakiyatan ghaib.

Kaliyan salah satunggalipun pedagng wonten ing Peken Wates ingkang ngginakaken rajah menika, rajah dipunginakaken kangge njagi arta menika supados boten ical saha papan ingkang dipunginakaken kangge nyimpen rajah menika saged paring rejeki kangge tiyang ingkang pitados kaliyan rajahipun.

Rajah ingkang dipunginakaken kaliyan pedagang menika awujud kain ingkang wonten seratanipun. Seratan ingkang wonten ing rajah menika namung arupi simbol ***** ingkang boten saged dipunmangertosi maknanipun. Pedagang ingkang ngginakaken rajah menika ugi boten mangertos menapa tegesipun rajah menika amargi sasampunipun angsal rajah saking kyai menika rajah kasebat dereng nate dipunbikak utawi dipuntokke saking wadhipun.

DUDUTAN SAHA PAMRAYOGI

Adhedasar asiling panaliten saha pirembagan ingkang sampun katindakaken, mila saged dipunpendhet dudutan. Dudutan panaliten menika kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

1. Ancasipun sadean ingkang katindakaken wonten ing peken wates inggih menika sadean dipundadosaken *matapencaharianutama* dening para pedagang wonten ing peken wates. Saperangan ageng pedagang wonten ing Peken Wates menika dadosaken dagang dados *matapencaharianpokok* utawi *primer*. Bokbilih jinising dagangan ingkang dipunsadeaken wonten ing peken Wates menika mawarni-warni ananging menika boten dadosaken

kahanan wonten ing peken menika boten efisien kangge proses perdagangan.

2. Cara dagang ingkang dipunlampahi kaliyan pedagang wonten ing peken wates saha kahanan peken wates supados peken wates menika saged dipunsebat peken tradisional dipuntingali saking ciri-ciri peken tradisional saha syarat-syarat peken tradisional miturut peraturan presiden Republik Indonesia nomor 112 th 2007, peken wates saged dipunsebat peken tradisional kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

Dipuntingali saking ciri-ciri peken tradisional:

- a. Wonten ing peken wates pembeli saha penjual bertemu secara langsung boten ngginakaken perantara media menapa kemawon.
- b. Proses transaksi jual beli barang wonten ing peken wates melalui proses tawar menawar harga.
- c. Barang ingkang dijual wonten ing peken wates menika mawarni-warni saking barang ingkang *primer* (kados ta *keperluan rumah tangga*, bahan pangan saha sandhangan), *sekunder* (kados ta tas, sepatu, *alat-alat pertukangan* lan sakpanunggalanipun) ngantos kebutuhan *tersier* (kados ta *aksesoris* saha emas).
- d. Regi barang ingkang dipunsadeaken wonten ing peken wates menika *relatif* murah saha *terjangkau* amargi taksih saged dipuntawar.
- e. Taksih wontenipun proses *barter* utawi besanan.

3. Penggunaan jimat utawi mantra

Taksih wonten pedagang ingkang ngginakaken jimat ingkang awujud rajah wonten ing peken wates menika. Rajah ingkang gadhah kakiyatan beda-beda miturut kapitadosanipun tiyang ingkang ngginakaken menika dipunginakaken kaliyan pedagang menika ginanipun kangge njagi artanipun pedagang supados boten ical saha wonten ugi ingkang pitados menawi rajah menika saged paring penglaris kangge pedagang menika.

Rajah menika kedah dipunhormati ampun ngantos dipunbeta dhateng papan ingkag boten suci saha najis. Rajah menika ugi ampun ngantos wonten ing ngisor lajeng dipunlangkahi.

Adhedasar saking asiling panaliten saha pangrembagan ing panaliten menika wonten pamrayogi ingkang saged dados kawitadosan. Pamrayoginipun kaandharaken ing ngandhap menika.

1. Kagem para pedagang menawi badhe ngginakaken rajah menika kedah mangertos maksud saha tujuan saking rajah ingkang dipundamel saha boten angsal dipuja utawi disembah, amargi benda ingkang termasuk azimat menika namung sarana kangge bermohon kemawon ingkang mengabulkan namung Allah SWT.
2. Kagem panaliten sanes, panaliten menika naming dipunwatesi penggunaan rajah wonten ing proses dagang masarakat jaw, saengga taksih kathah ingkang dipunteliti kados ta penggunaan rajah wonten ing aspek sanesipun utawi kados pundi nyinaoni ilmu ingkang

wonten kaitan kaliyan rajah menika supados ngasilaken panaliten ingkang langkung jangkep.

KAPUSTAKAN

- Bayu Noto, Titis. 2013. Upacara Tradhisi Suran Wonten ing Petilasan Gunung Lanang Dhusun Bayeman Desa Sindutan Kecamatan Temon Kabupaten Kulon Progo. *Skripsi S1*. Yogyakarta: Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta.
- Coleman, Simon dan Helen Watson. 2005. *Pengantar Antropologi*. Bandung: Penerbit Nuansa.
- Eko Setyawan, Rudi. 2013. Upacara Malem Rebo Pon Wonten ing Makam Ranggawarsita. *Skripsi S1*. Yogyakarta: Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta.
- Endraswara, Suwardi. 2006. *Metodologi Penelitian Kebudayaan*. Yogyakarta: Gajah Mada University Press.
- Ihromi, T.O. 1990. *Pokok-pokok Antropologi Budaya*. Jakarta: Yayasan Obor Indonesia.
- Koentjaraningrat. 1990. *Pengantar Ilmu Antropologi*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Moleong, Lexy J. 2009. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bandung: PT Remaja Rosdakarya.
- Muchtar Ghazali, Adeng. 2011. *Antropologi Agama*. Bandung: Alfabeta.
- Muhadjir, Noeng. 2002. *Metodologi Penelitian Kualitatif Edisi IV*. Yogyakarta: Rake Sarasin.
- Narbuko, Cholid. 2013. *Metodologi Penelitian*. Jakarta: Bumi Aksara.
- S. P. Saputra, Heru. 2007. *Memuja Mantra*. Yogyakarta: LkiS Yogyakarta.

Sairin, Sjafri, Pujo Semedi, bambang Hidayana.
2002. *Pengantar Antropologi Ekonomi*.
Yogyakarta: Pustaka Pelajar.

Dipun-unduh saking <http://pengertianku.net/2015/04/pengertian-pasar-tradisional-dan-ciri-cirinya.html> ing titi 26 Juni 2016 wanci 03.37 WIB

Sora, N. 2015. *Pengertian Pasar Tradisional Dan Ciri-cirinya*.